

TEKSTY ŹRÓDŁOWE

KAZIMIERA JAWORSKA

ZNACZENIE PEREGRYNACJI KOPII OBRAZU MATKI BOSKIEJ CZĘSTOCHOWSKIEJ W DZIEJACH SPOŁECZEŃSTWA DOLNOŚLĄSKIEGO W ŚWIETLE „KRONIKI PARAFIALNEJ” Z CHOJNOWA

Zmiany w relacjach pomiędzy państwem a Kościołem, jakie nastąpiły jesienią 1956 r., zapoczątkowały znaczne ożywienie aktywności religijnej społeczeństwa. Głównym źródłem tego ożywienia była realizacja programu duszpasterskiego prymasa Stefana Wyszyńskiego, nawiązującego do jubileuszu Milenium Chrztu Polski. Program Wielkiej Nowenny Tysiąclecia został opracowany przez prymasa w czasie jego pobytu w miejscu internowania w Komańczy. Konsekwencją dziesięcioletnich przygotowań miało być odrodzenie moralne społeczeństwa polskiego, w zdecydowanej większości przyznającego się do katolicyzmu¹. Właśnie zaangażowanie osobiste katolików oraz ich współdziałanie z hierarchami Kościoła w głównej mierze było gwarantem powodzenia tego przedsięwzięcia².

---

¹ A. DUDEK, L. GRYZ. *Komuniści i Kościół w Polsce*. Kraków 2006 s. 119-122.

² B. NOSZCZAK. *Przygotowania do Milenium Chrztu Polski i Tysiąclecia Państwa Polskiego (1956-1965)*. W: *Milenium czy Tysiąclecie*. Red. B. Noszczak. Warszawa 2006 s. 21-22.

² TENZE. „*Sacrum*” czy „*Profanum*”? *Spór o istotę obchodów milenium polskiego (1949-1966)*. Warszawa 2002 s. 111.

Program Wielkiej Nowenny od samego początku był mocno krytykowany przez komunistów. Wzbudzał on również zastrzeżenia niektórych gremiów katolickich krytykujących go głównie za nadmierny centralizm i integralizm oraz rozbudowanie obrzędowości kosztem pogłębienia teologicznego. Także w opinii części duchowieństwa program ten niszczył zwykłe formy duszpasterstwa, a wzmacniał „religijność uczuciową”. Pomimo tych zastrzeżeń Wielka Nowenna Tysiąclecia była z powodzeniem realizowana na obszarze całej Polski i w zdecydowany sposób przeciwdziałała programowej ateizacji. Sprzyjała aktywizacji społeczeństwa wokół konkretnych przedsięwzięć religijnych³. Przybliżyła również do Kościoła część środowiska laickiego, krytycznie nastawionego wobec reżimu komunistycznego. Realizowanie tego programu może być także uznane za swojego rodzaju manifestację polityczną wskazującą władzom komunistycznym zasięg oddziaływania Kościoła katolickiego w Polsce⁴.

Przygotowania Kościoła do milenijnego jubileuszu władze państwowe odebrały jako wyzwanie pod swoim adresem. Zainicjowały wówczas konkurencyjne wobec kościelnych obchody zbliżającego się jubileuszu Tysiąclecia Państwa Polskiego. Analogicznie jak przygotowania kościelne zostały one rozłożone w czasie i miały się zakończyć w roku 1966. Aby zdyskredytować przewidziane na rok 1966 kościelne uroczystości milenijne, partyjni ideolodzy zaproponowali nawet uznanie roku 966 za symboliczny początek państwa polskiego⁵. Konfrontacyjne podejście było widoczne nawet w stosowanej terminologii: Kościół świętował Milenium Chrztu Polski, natomiast partia – Tysiąclecie Państwa Polskiego⁶.

Okres przygotowań do rocznicy Milenium Chrztu Polski był bardzo ważny dla społeczeństwa polskiego, gdyż właściwie w tym czasie po raz pierwszy w okresie powojennym na tak wielką skalę miało miejsce samoorganizowanie się Polaków w sposób niezależny od państwa. Szczególną rolę odegrała trwająca kilka lat peregrynacja kopii

---

⁴ P. KĄDZIELA. *Kościół a Państwo w Polsce*. Wrocław 1990 s. 63; NOSZCZAK. *Przygotowania do Milenium Chrztu Polski*. s. 24.

⁵ Szerzej: T. KRAWCZAK. *Centralne władze partyjno-rządowe wobec Millenium*. W: *Millenium polskie. Walka o rząd dusz*. Warszawa 2002 s. 9-19.

⁶ B. FIJAŁKOWSKA. *Partia wobec religii i Kościoła w PRL*. T. 2. Cz. 2: 1964-1970. Olsztyn 2001 s. 68.

cudownego obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej we wszystkich polskich diecezjach. Została ona zainaugurowana 19 czerwca 1957 r. w Warszawie. To wydarzenie zintensyfikowało pracę duszpasterską w parafiach (misje, rekolekcje, pielgrzymki) oraz zostało entuzjastycznie przyjęte przez wiernych. Nawet po „aresztowaniu obrazu” przez aparat bezpieczeństwa peregrynację kontynuowała sama rama⁷. Peregrynacja odbywała się pod „czujnym nadzorem” funkcjonariuszy reżimu komunistycznego, którzy podejmowali szereg działań zmierzających do zakłócenia tych uroczystości i maksymalnego ograniczenia liczby ich uczestników. Pomimo trywializowania tego wydarzenia przez niektórych działaczy partyjnych, generalnie ówczesne władze zdawały sobie sprawę z jego wpływu na rozbudzenie świadomości religijnej i narodowej Polaków⁸.

Szczególny charakter posiadały kościelne uroczystości milenijne na Dolnym Śląsku. Nawiązywały one zarówno do zabiegów Episkopatu Polski o stworzenie na Ziemiach Zachodnich stabilnych struktur administracji kościelnej, jak i integrację zamieszkującej je społeczności⁹. Peregrynacja kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej po dolnośląskich parafiach rozpoczęła się 10 lutego 1963 r. w Żaganiu¹⁰. Niemal dwa lata kopia obrazu wędrowała po dolnośląskiej ziemi. Odwiedziła wówczas 525 kościołów parafialnych, 82 kościoły filialne i 14 kościołów zakonnych¹¹. Pożegnanie obrazu nastąpiło 25 października 1964 r. w kościele Najświętszej Maryi Panny na Piasku we Wrocławiu. Wówczas został on przekazany do diecezji opolskiej¹².

---

⁷ A. CZARNASIAK. *Obchody tysiąclecia państwa polskiego i milenium chrztu Polski na Dolnym Śląsku – starcie Kościoła katolickiego z władzami komunistycznymi w walce o „rząd dusz”*. W: *Piastowsko-komunistyczna satysfakcja? Obchody rocznic historycznych i świąt państwowych na Śląsku po II wojnie światowej*. Red. J. Nowosielska-Sobel, G. Strauchold. Wrocław 2008 s. 196-198.

⁸ FIJAŁKOWSKA. *Partia wobec religii i Kościoła w PRL*. s. 16.

⁹ S. A. BOGACZEWICZ, K. STRÓŻYNA. *Dolny Śląsk i Opolszczyzna*. W: *Milenium czy Tysiąclecie*. Red. B. Noszczak. Warszawa 2006 s. 91.

¹⁰ Szerzej: J. DROZD. *Obchody Tysiąclecia Chrztu Polski w 1966 roku w archidiecezji wrocławskiej*. W: *Millenium polskie. Walka o rząd dusz*. Warszawa 2002 s. 9-19.

¹¹ W. BOCHNAK. *Wielki Pasterz Dolnego Śląska Bolesław Kardynał Kominek. Refleksje w 35. rocznicę śmierci metropolity wrocławskiego Bolesław Kardynała Kominka*. Wrocław 2008 s. 21.

¹² Szerzej: W. SZETELNICKI. *Nawiedzenie Obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej w Archidiecezji Wrocławskiej* Roma 1971.

W związku z peregrynacją obrazu MB Częstochowskiej wielokrotnie dochodziło do szykanowania katolików z powodów wyznaniowych. Współcześnie nie ulega wątpliwości, iż peregrynacja tego obrazu po Dolnym Śląsku była momentem zwrotnym w dziejach mieszkającego tutaj społeczeństwa. Poza aspektem religijnym na pewno było to wydarzenie, które przyczyniło się do integracji społeczności zamieszkującej ten region oraz jego scalania z resztą kraju¹³. Warto w tym miejscu przytoczyć słowa arcybiskupa Bolesława Kominka wypowiedziane na zakończenie peregrynacji w kościele Najświętszej Maryi Panny na Piasku: „Obraz Królowej Polski pomógł w konsolidacji i scalaniu polskiego społeczeństwa oraz połączył Ziemię Zachodnie z całą Polską. Tam, gdzie on przeszedł, czczony milionami Komunii św. wiernego ludu, ziemia nie może być mniej polska, niż Jasna Góra, Warszawa, Gniezno lub Kraków”¹⁴.

Zarówno przygotowania, przebieg jak i klimat towarzyszący uroczystościom nawiedzenia obrazu MB Częstochowskiej w parafii doskonale oddaje zaprezentowany niżej opis tego wydarzenia, który znajduje się w chojnowskiej „Kronice parafialnej”¹⁵. Autorem sprawozdania, opatrzonego licznymi fotografiami, był ówczesny proboszcz rzymskokatolickiej parafii w Chojnowie, ks. Bronisław Tomaszewicz. Bez wątpienia, poza aspektem religijnym, przygotowania do tej uroczystości były istotnym czynnikiem integrującym lokalną społeczność, która od niespełna dwudziestu lat mieszkała w tej części Dolnego Śląska. Warto zwrócić uwagę na to, iż w tym czasie, nawet w tym wydawałoby się niewielkim miasteczku, zdarzały się incydenty o charakterze antyreligijnym.

Sposób edycji dokumentu jest analogiczny jak we wcześniejszych numerach niniejszego wydawnictwa.

¹³ BOGACZEWICZ, STRÓŻYNA. *Dolny Śląsk i Opolszczyzna*. s. 92.

¹⁴ SZETELNICKI. *Nawiedzenie Obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej*. s. 272.

¹⁵ *Kronika parafialna*. W: Archiwum Parafii Chojnow.

*Sprawozdanie z uroczystości Nawiedzenia Obrazu
MB Częstochowskiej w parafii Chojnówi w filiach Goliszowie
i Zamienicach w dniach 13-14-15 października 1963 roku*

I. DEKANAT LEGNICA. PARAFIA CHOJNÓW. DATA NAWIEDZENIA 13-14.X.63

1. W okresie wakacyjnym i poprzedzającym kazania okolicznościowe na temat przeżyć uroczystości Nawiedzenia Obrazu MB Częstochowskiej głosił ks. Administrator wspólnie z księżmi wikariuszami.
2. Rekolekcje tygodniowe dla wszystkich stanów prowadzili O.O. Redemptoryści z Barda Śl. i Paczkowa: o. Tadeusz Magier, o. Henryk Szulc.
3. Tematy:
O wierze – praktyka, rozumowanie i przeżywanie.
Dekalog – moralność chrześcijańska, sprawy rodzinne, małżeńskie, młodzieżowe, wychowanie dzieci, nauczanie religii, społeczne – pijaństwo, kradzieże, chuligaństwo, skutki niewiary.
4. Z podjętego zadania wywiązali się należycie i nadspodziewanie.
[5.] W ciągu rekolekcji, w okresie trwającej przez cztery dni całodzienniej spowiedzi opowiadało 16-18 kapłanów. W sam dzień Nawiedzenia [spowiadało] 15 kapłanów. W nocy [spowiadało] 10 [księży].
[6.] W przybliżeniu spowiedź odbyło 10 tys. osób, włączając w to społeczeństwo 12 wsi należących do parafii. Stanowi to 80% wszystkich parafian.
7. Rozdano 18 tysięcy Komunii św.
8. Do spowiedzi św. przyszli penitenci nie spowiadający się od 15-tu i więcej lat. Zawarto małżeństwa od lat ze sobą mieszkające w grzechu.
9. Nadzwyczajnych, szczególnych łask godnych odnotowania nie było.
10. Z przywilejów Nawiedzenia Obrazu M.B. Częst[ochowskiej] skorzystało 9 par dzikich małżeństw i uregulowało sprawy swego sumienia.
11. Wiele skłóconych rodzin pogodziło się ze sobą. Chodzi o sprawy współżycia sąsiedzkiego. Sprawiała to spowiedź rekolekcyjna.
12. W nabożeństwie ekspiacyjnym z powodu pijaństwa, podczas nauki stanowej kościół wypełniło ok. 1000 osób ojców. Przyrzeczeń powstrzymania się od picia alkoholu zapisanych nie było.

13. W związku z Nawiedzeniem:

- a) Ustawiono nowy, cementowy krzyż na cmentarzu grzebalnym w Chojnowie, istniejący od przeszło 80-ciu lat, a zniszczony celowo przed rokiem przez niewiadomych sprawców, przez zerwanie od podstaw przez zaczepienie ciągnika. Strzaskano wówczas piękny zabytkowy ze stopu metali korpus Chrystusa. Dwie osoby były sądzone na Kolegium w Złotorzy z tego powodu, że miały podobno zbierać pieniądze na ten cel. Wyrok Sądu Wojew[ódzkiego] we Wrocławiu uchylił zapłacenie grzywny w sumie 1000 zł. Krzyż wielkości 8 m wysoki.
- b) Zakupiono 6 pięknych, toczonych lichtarzy katafalkowych i 4 żałobne sztandary pogrzebowe i krzyż pogrzebowy – procesyjny dla kościoła św. Piotra i Pawła w Chojnowie.
- c) Odremontowano wewnątrz plebanii, przestawiono 3 kominy dachowe, piec kuchenny i pięć pieców kaflowych dla księży wikarych.
- d) Wierni zaopatrzyli się w podobizny obrazu MB Częst[ochowskiej].

14. Na najbliższą przyszłość podjęto zobowiązania przeprowadzenia elektryfikacji św. Piotra i Pawła w Chojnowie, dokończenia naprawy organów tamże o doprowadzenia gazu do salki katechetycznej znajdującej się na wieży kościoła parafialnego.

15. Postawa wierzących zdecydowana. Świadomie przeżywali uroczystości mimo szykan i gróźb ze strony władz cywilnych. Kilka osób niewierzących ironizowało w sposób prostacki i bez cienia kultury, czy poszanowania osób wierzących.

Wierni przystroili jak najuroczyściej okna swoich domów obrazami M. Boskiej, światłem i sztandarami barwy biało-niebieskiej i narodowej. Iluminacje trwały całą dobę. Drogi przystrojono na przestrzeni kilkunastu kilometrów po obu stronach przejeżdżającej trasy chorągiewkami maryjnymi i narodowymi. Ludność dwóch miejscowości przygotowała bramy tryumfalne z napisem „Witamy Cię Matko Boża” i „Żegnamy Cię Matko Boża”.

16. Uroczystości Nawiedzenia odbyły się w Chojnowie w kościele św. Piotra i Pawła mieszczącym 5 tys. wiernych. W uroczystościach powitalnych, wg obliczeń poważnych ludzi mogło wziąć udział ok. 15-18 tys. ludzi, tym bardziej, że pogoda dopisała. Kościół nocą był iluminowany. Z czterech stron wieży na wysokości ok. 50 m umieszczono herby maryjne [wielkości 1,5 m] oświetlono elektrycznym światłem, widoczne w promieniu 10 km (...). Na frontonie kościoła umieszczono 8 m długości napis elektryczny „Ave Maria”.

Wieżę obustronnie udekorowano flagami: biało-niebieską, na której umieszczono kopię wędrującego obrazu M. Boskiej. Drugą część wieży udekorowano flagą biało-czerwoną. Dekorację wnętrza wykonała p. Maryla Jędrzejewska, plastyk, zam. we Wrocławiu przy ul. Prątleckiej 8. Dla kroniki parafialnej wykonano wiele pamiątkowych zdjęć.

17. Udział ilościowy wiernych w przygotowaniach: mężczyzn i kawalerów pomagających w przygotowaniach około 50 osób. Siostry zakonne i zespół niewiast ok. 30 osób. Trzymających porządek w czasie peregrynacji ok. 100 mężczyzn. W nabożeństwie powitalnym mogło wziąć udział ponad 15 tys. osób. Obecny był J.E. Bp Wincenty Urban, przedstawiciele Kurii Arcybiskupiej i kapłani w sumie 35.

W pożegnalnym nabożeństwie wzięło udział około 8 tys. osób.

W adoracjach nocnych, na wszystkich stanowych czuwaniach [uczestniczyło] około 1000. Czuwania prowadzili O.O. Misjonarze do północy. Po nocnej Mszy św. [prowadzili je] miejscowi księża poprzez śpiew, różaniec, godzinki.

18. Czy ktoś z parafian opisał swoje przeżycia – nie wiadomo.

19. Prób oceny:

a) Istotną rzeczą było przygotowanie parafii poprzez Ks. Administratora i współpracujących z nim Księży Wikariuszy, którzy specjalną opieką otoczyli dzieci i młodzież, zarówno w Chojnowie jak i na wsiach. Okolicznościowe kazania i ćwiczenia pieśni gromadziło wiernych. Zachęta dzieci do „Ofiar na rzecz Nawiedzenia”. Dzieci przedszkolne przygotowały miejscowe Siostry Zakonne. Recytacje i zaangażowanie ich rodziców zespoliło jeszcze więcej wiernych.

b) Działalność Ks. Misjonarzy bez zastrzeżeń. Dali z siebie wszystko i dlatego efekt duchowy i zewnętrzny nie notowany w dziejach parafii chojnowskiej.

c) Ilość spowiadających księży codziennie od 16-tu do 18-tu sprawiła, że nikt nie odszedł bez spowiedzi.

d) W czasie uroczystości mimo nawału ludzi wierni okazali się bardzo zdyscyplinowani, obeszło się bez żadnych wypadków.

e) W czasie dziennych i nocnych czuwań przy Obrazie M.B. Częstochowskiej świątynia była wypełniona, nastrój jak najbardziej religijny, poważny.

f) Wydzwięk jak najbardziej pozytywny, korzystny dla postawy katolików miejscowych.

II. NAWIEDZENIE W FILII GOLISZÓW ODLEGLEJ OD CHOJNOWA 4 KM
14/15.X.BR. OD GODZ. 18-10 RANO

1. Nawiedzenie w filii Goliszów było poniekąd nagrodą za wyremontowanie miejscowego kościoła, które było dziełem społeczeństwa tej wsi, liczącej około 800 osób. Wsi, gdzie pod względem religijnym nie ma rządzących grzechów i gdzie w przyszłości będzie mógł zamieszkać ksiądz – administrator parafii. Czuwanie nocne zgromadziło całą wieś i wierni do końca trwali w kościele. Przygotowania rekolekcyjne poprowadził O. Misjonarz dla starszych i młodzieży. Wszyscy skorzystali ze spowiedzi św. Dekoracja kościoła i bramy dla 4 stanów przygotowali sami wierni. Około 50 motocyklistów tej miejscowości konwojowało Obraz.

III. NAWIEDZENIE W FILII ZAMIENICE ODLEGLEJ OD CHOJNOWA 7 KM
15.X. BR. OD GODZ. 10-16

1. Na dzień Nawiedzenia wierni Zamienic odremontowali bardzo zaniedbany i bliski ruiny kościół. Usunięto walące się balkony. Naprawiono stropy kościoła, wymieniono belki podtrzymujące chór, naprawiono wieżę i zacieki dachowe i wewnątrz odmalowano kościół. Pozostało tylko tynkowanie kościoła na zewnątrz, ale zaciągnięto postanowienie poperegrynacyjne, że urządzi się i umebluje w kościele salę katechetyczną i na wiosnę otynkuje kościół. Opodal mieszkający wierni z Rokitek, którzy uczęszczają do kościoła do Zamienic wyremontowali i urządzili dla dziatwy szkolnej salę katechetyczną, która w przyszłości może służyć za kaplicę.

2. Przygotowania rekolekcyjne zarówno w Goliszowie jak w Zamienicach trwały trzy dni. Wszyscy wierni odbyli spowiedź św. Zasluga księży wikarych i O. Misjonarza.

3. Z Zamienic obraz M. Boskiej przekazano parafii Legnickie Pole.

4. Obraz w połączeniu z asystą parafii św. Jana z Legnicy przywiozło do Chojnowa 250 motocyklistów i 60 taksówkarzy. Odwiozło do Legnickiego Pola 100 motocyklistów i 15 taksówkarzy.

5. Uroczystości zarówno Chojnowie jak i w Goliszowie i Zamienicach wypadły jak najdonioślej z wielkim pożytkiem duchownym dla wiernych.

Chojnów, dn. 30.X.1963

Ks. Bronisław Tomasiewicz
Administrator

„Pro memoria” Wydział Spraw Wewn[ętrznych] w Złotorzy na dwa dni przed peregrynacją Obrazu pismem z dnia 7.X.1963 r. wezwał ks. Bronisława Tomasiewicza, administratora do Prez[ydium] Pow[iatowej] R[ady] N[arodowej] w Złotorzy na dzień 11.XI.1963 r. pok[ój] 9. I p[iętro], w charakterze strony, by w obecności Przewodniczącego PRN [...] zmalretować księdza, posługując się szykanami i groźbą słowami „ja Księdza zmiażdżę, ja księdza zniszczę”. Rozmowa trwała 1,5 godziny.

Źródło: Kronika parafialna. Archiwum Parafii Chojnów, oryginał, rkps s. nlb.